

A CSALÁDI NEVELÉSROL.*)

A nevelésben család és iskola többnyire versengenek egymással az elsőség felett. Mindenik féltékenyen őrzi a maga jogait, s nem enged belőle a másinak. A szép és jó eredmények: mindenikéi, a roszakért: kölcsönösen vádolják egymást. És, ha a perben a közvélemény lépik fel bírónak, többnyire párt állást foglal el a szerint, a mint egyik, vagy másik fél informál hamarább, mert mindeniknek van elég felhoznivalója: a másikkal szemben.

E versengésben mindenik fél veszít a maga tekintélyéből, de legtöbbet veszít a mindkettő által elérni óhajtott közös cél. Épen ezért fődolog, hogy a gyermeknevelésben család és iskola egymással jó barátságban élő értelmes munkások legyenek, a kik a legdrágább vagyonnak a gyermek lelkének és szívének mivélésén, és a legfontosabb célznak: jövődő boldogságának megalapításában, a társadalomra és az emberiségre nézve hasznossá tételében egyakarattal és egyértelemmel munkálkodjanak.

E nagy munkának végrehajtásában minden teendőjük közös ugyan, még pedig annyira, hogy a határt megvonni közöttük lehetetlen; de azt mégis ki lehet mutatni, hogy a teendők közül melyikből esik az egyikre vagy a másakra a nehezebb, fontosabb rész.

És ha az osztályt már csak ennyiben is végrehajtjuk, azonnal kitünik, hogy a tulajdonképeni nevelésben mégis első helyen áll a család, mely ha elmulasztja a reá eső részt elvállalni, bizony nagyobb kár esik a jövődőben, mintha az iskola mulasztja el teendőjét.

Ez az igazság önkényt foly a két munkásnak természetéből, mert ugyanis a család pótolhatja az iskolát, de az iskola a családot soha.

A fennebbiekéből azt hiszem meggyőződhetett mindenki arról, hogy én most nem a theoriák szépen szóló hegedűjét fogom meg-

*) Felolvasatott a torda-aranyosmegyei tanító-testület 1880. nov. 4-ikdi nagy gyűlésén.

húzni, s nem a tudományos nevelésről akarok szólni, hanem a praktikus nevelésről, a hová oda tartozik a gyermeknek nem csak a lelke és feje, hanem a szive és a keze is.

Valóban nem az a czélom, hogy azt mutogassam, miképpen lehet egy gyermekből poetát, philologust, matematikust vagy botanikust nevelni, Miltiadest és Aristídest formálni; ez leginkább az iskola dolga levén, nem volna olyan közérdekű, mintha azt mutatom meg, miként lehet belőle a szó valódi nemes értelmében véve vallásos, életrevaló s ennek következtében becsületes közhasznu embert formálni, a mire közvetlen a családnak van befolyása.

Ha az iskola elvétné is a maga dolgát, s a fiúból nem lenne poeta vagy matematikus, vagy a történelem kimagasló alakja, az bizony nem olyan nagy baj még: lesz másból. — A társadalomnak nincs érezhető kára benne. De vétse csak a család el a maga dolgát s legyen a gyermekből hitetlen, dologkerülő vagy épen ártalmas ember: a kár a mi az emberiségben esett kiszámíthatatlan. És ha az iskolának ennek hiányain kellene felépíteni lelkében a tudomány diplomát: nem a becsület lenne oltára annak soha.

Épen azért tehát a gyermeknevelésben, mindig az utóbbi rész álljon szemünk előtt első sorban, annyival is inkább, mert ez mindenki által felhasználható közös vagyon, az előbbi pedig már némileg a kizárólagosság színét viseli magán, a mennyiben ahoz mód és tehetség kell s különösen ez utóbbi tényező nélkül a dolog forcirozása még káros is.

Mellőzzük tehát most azt egészen s maradjunk csak szorosan a mellett, miképpen lehet a gyermeket vallásossá, életrevalóvá s ezek következtében a társadalom hasznos tényezőjévé nevelni.

Vallásossá, minő középkori felfogás, mondja a modern tudós, az már lejárt.

Vallásossá! az az én dolgom, mondja az egyház.

Ha a vallásosság alatt felekezetiséget értünk, mind a ketőnek igaza van.

Nekem a felekezetiséggel semmi közöm. Előttem a keresztény vallás, midőn nevelésről beszélek, nem formákba öntve, békókba verve áll, hanem tisztán, szabadon, üdén, mint az életnek vize, mely megelevenít.

S hogy ezt tegyük a nevelés alapjául, arra feljogosít min-

ket a történelem, a mely erősebb és jótékonyabb nevelő eszközt az emberiségre nézve még eddig fel nem mutatott; s feljogosít a mindennapi tapasztalás is, a mely a kétségbeesések és kislelküések ezer példáját vágja naponként szemünk közé a társadalom minden rétegéből, melyeket úgy látszik, nem tart hat fel a tudomány, a mely elég erős arra, hogy a természet s annak erőit megismerje, s azokat az emberi kényelem eszközeivé kényszerítse, de arra nincs elég ereje, hogy az embert maga magától megoltalmazza.

Komoly hozzászólása van a dologhoz még az édes anyának is, a ki azt mondja nekem, hogy igazad van, de tudom én azt nálad nélkül is. Fiam még nincs három éves: imádkozással kél és fekszik; leányom még nem töltötte be a nyolcz évet s már mind a tiz parancsolatot tudja. — Jó édes anya! ez mind szép s hiszem is, hogy az eredmény nagy fáradságodba, gyermekeidnek pedig sok könnyébe és keserű órájába került, de a dolog lényegére még ezzel semmit sem tettél. Tégy egy kísérletet, s ne mondasd el velök a megszokott imádságokat csak három hétig s meglátod, hogy minden vallásosságukat elfelejtették gyermekeid. A mig megnőnek sokszor újra kell kezdened a tanítást s mégis husz, huszonöt éves korukban édes keveset, vagy épen semmit sem tudnak belőle; pedig az volt a czélod, hogy élet-kincsül add nekik a vallásosságot.

Nem így nevelési eszköz a vallás, hanem csupán csak úgy, ha minden erőltetés nélkül jelenik meg az a gyermek előtt kezdetben, s nem szavakban, hanem oly cselekedetek szemléltetésében és begyakoroltatásában nyilvánul, melyeknek hatása alatt nő, erősödik a fejlődő lélek a szerénységben, alázatosságban, emberszeretetben és becsülésben. Ha nem ismeri meg a hűságot, nagyravágyást, önzést, türelmetlenséget a szülői házban, s nem látja az elcsüggedést, kétségbeesést a szülőknek arcán a sors mostoha körülményei között sem, mert azok hisznek Istenben; szóval, ha a vallás idvezítő hatását nem annak hirdetésére, hanem gyakorolására fektetjük.

S ha szavakban adunk is kifejezést néha a vallásnak, ne feledjük soha: miszerint egyedüli czélunk csak az, hogy őket a keresztény erények birtokossáivá tegyük, s így eszközt adjunk kezökbe, melylyel az élet minden viszontagságai között lelkök és szívök tisztaságát megvédjék. Mert, ha ezt szemünk előtt tartjuk: nem eshetünk soha azon hibába, hogy lényegtelen, haszontalan dolgokkal kinozzuk elméjüket.

Tanítsuk meg csak gyermekeinknek azt, hogy mi mindnyájan egy szerető gondos édes Atyának vagyunk gyermekei, s ennek következtében minden ember felebarátunk, testvérünk, a kiknek sorsa iránt szívünk egész jó indulatával kell viseltetnünk; értessük meg velök, hogy az a gondos édes Atya a jó cselekedetekben gyönyörködik, hogy ő mindenütt velünk van s örökös felettünk, hogy ő vigyáz az állatok, növények életére is, tehát még ezekkel is jóindulattal, szelidséggel kell bánnunk; s mutassuk is meg nekik miképpen. Tapasztalni fogjuk: hogy a czél elérésére többet tettünk mintha az egész bibliát könyv nélkül megtanítottuk volna nekik.

De ha a fennebbiek helyett azt mondjuk: ha nem imádkozol meg ver az Isten, ha eldobod az Isten áldását (kenyeret, húst, stb.) később éhen halsz meg, ha nem nyujtasz az éhezőknek és a szomjuhozónak segítyt: a másvilágon te fogsz azok sorsára jutni, ha a villámban az Istennek nyilat, a menydörgésben rettentő haragját mutatjuk be nekik, a melyek mind csak azért vannak, mert ők nem engedelmeskedtek, roszaak voltak s így a szeretet, béke és szelidség tudományát az irtózat és félelem ruházatába öltöztetjük, nem lesz a vallás az ő lelküknek testvére soha. Igyekszenek menekülni tőle, utálják, megvetik azt, mint mindent a mitől félnek és irtóznak, s így igyekezetünknek gyümölcse lesz a vallástalanság.

Ha értelmöket meghaladó mysteriumok titkait fejtegetjük előttük, hogy pl. a jók a másvilágon miként állanak az Istennek jobbján, a rosszakat pedig miképen sütik, főzik a pokolban; ha a kéményt, kemenczét, pinczét, a csillagokat és az éjszakát szellemekkel töltjük be előttük, könnyen megtörténhetik, hogy nyomorulttá tesszük őket egész életökre, a kiknek lelke sohasem tud e nyügöktől az isten valódi ismeretére jutni s önállólág soha sem tudják keresni az idvességet.

Igy ártatlan lelkökre boritjuk a babonának sötét fátyolát, hogy egész életökön át az ördögök és rosz szellemek szolgálai legyenek s ne érezzék soha a keresztény vallás megszabadító erejét; s képtelenek legyenek arra, hogy fogadalmak nélkül Istennek tetszését megnyerjék.

Ha magyarázatjuk azt, hogy te csak egy Istent hiszel, mert ez az igazság, te pedig hármast, mert ez az igazság, szóval, ha felekezeti ségen kezdjük a tanítást: bajosan jutnak el a felebaráti szeretet magasztos tanáig. Igaz-

ságuknak érzetében első dolguk megverekedni azon pajtásokkal, kiknek más az igazságuk; vagy ha ezt nem teszik is, azt bajosan állják meg, hogy ki ne gunyolják mások meggyőződését. Ime a szeretet helyett miképen hintjük lelkökbe a bűnnek magvait s ültetjük szivökbe a keresztény vallás átkát: a bigottságot.

Ez mind igaz, mondják az emberek, de hát valamelyik felekezethez csak kell tartozni, s ennek a dolog természete szerint külső jelekben, eltérésekben kell nyilvánulnia, s minden szülőnek kötelessége gyermekét a maga vallásában nevelni.

Fájdalom igaz. Jézusnak nem csak palástján, hanem tudományán is megosztottak az emberek; minden ember ragaszkodik a maga osztályrészéhez s ezt hibául felróni senkinek sem lehet.

Én csak azt mondom, hogy a felekezetiiség legyen a legutolsó fejezet a vallástanításban, s csak akkor vezessük e kényes határhoz gyermekeinket, ha már ismerik a keresztény vallás lényegét: a felebaráti szeretetet, s elég erősek értelemben annak felfogására, hogy a mások osztályrésze is épen olyan jó termőföld, mint a miénk — a különbség csak az, hogy mi így, ők pedig úgy látják jobbnak mivelésit.

Hát a vallásosság külső jelei egészen figyelmen kívül hagyandók? kérddhetné a pap.

Nem. A vallásosság külső formáit sem szabad mellőzni, mert nagy befolyással vannak a lelki életre, és a buzgóságnak előmozdítói lehetnek, csak arra vigyázzunk, hogy alkalmazásukat eltaláljuk.

Én nem vinném addig templomba a gyermeket, mig értelmi tehetsége nincs oda fejlődve, hogy megértse, miszerint oda nem csoda látni, hanem imádkozni járnak az emberek; a mig szive meg nem érzi a vallásos ének felemelő hatását.

Ha ezek nélkül szokja meg a templom-járást, a hely elveszti előtte fontosságát, szentségét, s oda később csak kíváncsiságból, hivatalból vagy attól való félelemből megyen, hogy meg ne szólják az emberek, de soha sem lelkének és szivének hívására.

Épen azért vigyáznunk kell nagyon a vallásosság külső jeleinek gyakoroltásával a gyermekekre, nehogy közönyösökké legyenek azok iránt vagy pedig csak fitogtatásból tegyék.

Ne erőltessük őket ezekre ideje korán, mert én merem

állítani, hogy a legtöbb templom-kerülő azokból lesz, kiket gyermekkorukban minden áron és minden körülmények közt templomba erőltettek, hogy ne mondjam: kergettek.

Itt a fődolog a példaadás. Tanítani szemléltetés nélkül nem lehet. Vallásosságot épen nem!

Menjünk elől csak mi jó példával: ők követni fognak; a nélkül, hogy küldenők, hívnök magunkkal: kérve-kérnek, hogy engedjük őket velünk jöni imádkozni. Lelkők szükségét fogja érezni ennek, ha látják a mi lelkeinknek vágyait.

Főkellék, hogy ezen teendőinket végezzük mindig a tárgy fontosságához illő komolysággal, buzgósággal, hogy már templomba készülődésünkből is lássák meg, miszerint a hely a hová megyünk szent s nagyban különbözik azon helyektől, a melyeken való megjelenéskor a köntös fodrára vagy a nyakkendő csokrára esik a főgond; s templom után elmélkedjünk még egy kevés ideig bár nem a látottak, hanem a hallottak felett.

Igyekezzünk az érdekeltséget, vágyat bennök a templom iránt ébresztetni, fentartani otthon is, s legyen kiváló gondunk arra, hogy az urfi vagy a kisasszony ne csak a „Sárga csikó“ dalaival mulattasson minket, hanem a szebb hangzású egyházi énekek előadásában is jártas legyen, s óhajtsuk néha ezeknek előadását is, hogy ne legyen az csupán a kántor kötelessége. A zene, az ének a sziv beszédei, a buzgóságnak testvérei. Templomainknak pedig ezek legnagyobb hiányai, melyeket nem pótolhat sem a művész ecsete, sem a tudomány ékeszólása. Ezek a legegyszerűbb út, melyen lelkök Istenhez juthat minden időben, nem csak a veresbetűs napokon.

A vallást, meggyőződéseim szerint csak a fennebbi főbb vonalokban megjelölt módokon lehet tanítani haszonnal, s így lehet a gyermek életszükségletévé s megmentőjévé tenni.

Ezt a munkát kis részben végezheti csak az iskola, ez a család dolga, mert a vallásosságot tanítani nem lehet, arra nevelni kell a gyermekeket.

A terjedő vallástalansáért tehát nem lehet felelőssé tenni az iskolát, mert ez ma is tanít ká t é t eleget, nem szabad szidni a természettudományokat, mert ezek Istennek beszédei. A vallástalansáért a család felelős.

Egy másik szintén fontoság, mely a nevelésről a szülők részére jut: a z é l e t r e v a l ó s á g.

Hogyan, kérdezhetné valaki, hát a templom mellé azonnal a börzét, vásári bódét, az imádság után a licitációt, speculatiót állítjuk a nevelésben? Na hiszen szép rendszer mondhatom, jól beillik a mai romlott világba.

Nem! Én az életrealitás alatt nem a vagyon hajhászást, nem a pénzimádást értem. Isten mentsen! Sokkal jobban szeretem és sokkal többre becsülöm a gyermekeket annál, mint-hogy rabszolgaságot akasszak a nyakokba.

Én az életrealitás alatt a mi szorosán a nevelés körébe tartozik, csak azt értem, hogy ideje korán szoktassuk hozzá gyermekeinket a természet és élet viszontagságainak elviseléséhez, a helyzet és körülmények helyes felfogásához és megítéléséhez, hogy önállóságukat biztosítsuk és ne legyenek labdák a sors kezében.

Általános baj az a műveltebb és vagyonosabb családoknál, hogy a gyermekeket egy tekintetben igen sokra, más tekintetben pedig éppen semmire sem becsülik.

Ha például arról van szó, hogy a gyermekek éhesek: nem csak annyit adunk nekik, a mennyi elég, hanem annál sokkal többet, s nem csak izmaik és csontjaik fejlesztésére nézünk, de kiváló örömünk telik benne, ha úri gustussal bírnak. Ha arról van szó, hogy a gyermekeknek ruházat kell: nem csak a célszerűsége nézünk, de nem resteljük a divatlapok maszkuráit csinálni belőlök. Ha rendetlen a ruhájok: a rosz cselédek az okai; ha elvész a könyvük: a tanító figyelmetlenségeért történik. Mi vesszük észre, ha elszakadt ruhájok, s mi figyelmeztetjük reá, hogy nem tiszta a gallérjok; ha elég okosok is különben megmagyarázni a cipésznek, hogy az idén milyen a divatos orr és sarok, s hogy sokkal jobban mutat a köntös zsinorszegélylyel, s ha elég felvilágosodottak is a vessző-büntetés eltörlésének üdvös volta felett elmélkedni. S ha szegénykéek megálmosodnak: minden dolgot félre kell tenni az ágyvetésért és vetköztetésért, ha már elég nagyok és ügyesek is arra, hogy a „francia-négyest közmegelégedésre járják.“ És hogy szórakozzanak is a sok lélekölő tanulás után: színházba vagy tánciskolába visszük, ha nem nagyobbak is a széklábanál. Szóval, megteszünk mindent arra, hogy a kis uracsok és dámácskáknak az ég alatt semmi gondjuk se legyen s egyetlen kívánságuk se maradjon betöltetlenül. — De ha arról van szó, hogy a gyermekek valami do-

logfélében segítsenek valamit: arra ők igen kicsik; elfáradnak, meghülnek, de nem is tudnak hozzá; majd ha megnőnek.

Mi lesz ebből? az, hogy 15 éves fiunknak 25 éves vágyai, s 12 éves leányunknak 18—20 éves igényei lesznek, melyek ha nem teljesednek be, nincs nyugalom, békesség a családban.

És ha a sors keményebb hangon kezdi huzni az életnótát, ha a fiúnak magának kell megkeresni hirtelen még befalló falat kenyerét is, s a leány ruházat nélkül marad, ha nem dolgozik: a világ legszerencsétlenebb és legnyomorultabb lényei ők lesznek. Hogy ez már sokszor megtörtént az életben, s hogy ez ellen sem születés, sem vagyon nem védhetnek meg eléggé: minden ember tudja.

Épen azért idejekorán kell gyermekeinket dologhoz szoktatni, hogy vágyaik és igényeikkel munkaképességük is arányban nőjön. Ugy kell őket nevelnünk, hogy lássák, érezzék, tudják, miszerint ők a családnak tényező tagjai, hogy annak fentartására, előmenetelére nekik is lehet befolyásuk, hogy nem csak érettük, de nekik is kell tenni másokért.

Van is erre idő — mondják — a mamák a sok tanulástól! — Van. — Ha azon időnek egy részét, melyben gyermekeink a tanulás fáradalmait semmivevessel; léhaságokkal sokszor unalommal heverik ki; nemesebb szórakozásra fordítatjuk velök, mely erényt és egészséget szül nem pedig bünt terem; még pedig gyakran a bűnnek azon átkos nemét, melynek következtében ifjuságok virágjában hullanak le az életnek fájáról. A munka változtatás adja a legnemesebb szórakozást.

Ha nem is tanítatjuk őket mesterségekre, mint Rousseau ajánlja, de értelmök, felfogások és erejükhöz mért minden oly dolgokban foglalkozást, megbizást kell adnunk a gyermekeknek, melyek kézi ügyességük, rendszeretük, ítélő tehetségük fejlesztésére befolyással vannak.

Kezdhethjük azt először azon, hogy ruháik, ágynemük tisztán, rendben tartását egyenesen az ők kötelességökké tesszük, le egész a cipő tisztításig. — Mert ezzel még azt is elérjük, hogy ruháikat kimélik, s nem mennek haza az utcákról nyakik sárosan. — Az asztal körüli teendők szintén az ők hatás körükbe tartoznának, melyek által figyelmeik, szolgálatkészségük, előzékenységük nagy mértékben fejlődnének.

Később reájok biznók még a nagyobbacska dolgok rende-

zését is. — Hiu, pincze, kamara, udvar, kert stb. az ők felügyeletök és segítségökkel kezeltetnének. — Megbiznók a ház számára szükséges bevásárlásokkal, nem csak czérna-, szalag-, gombostüfélekkel — hanem gabona, vetemény, majorság beszerzéssel vagy eladással, ha először némi kárunk lenne is ebben. — A kiknek pedig gazdagságuk, üzletök van; azok száz meg száz alkalmat találhatnak, naponként arra, hogy gyermekeiknek módot és alkalmat adjanak a cselekvésre.

Megbízásainkkal olyan körülmények közé is hozhatnók néha gyermekeinket, hogy megéhezzenek, megszomjazzanak, hogy lássák s tapasztalják korán azt, miszerint egy darab kenyér és egy ital víz még nem megvetendő áldása Istennek; hogy a szélben, viharban esmerjék meg becsét a kunyhónak, a melyben hozzájuk hasonló — boldogságra teremtett lények laknak.

Az Istenért, hiszen tán nem nevelünk gyermekeinkből inasokat, szolgálókat! mondhatná egy a világ szerént gyermekeit szerető, gondos édes anya. — Légy nyugodt jó anya — így urakat és urnóket nevelünk, a kik az életnek és körülményeknek nem lesznek rabszolgái, a kiket még a nyomoruságok sem tesznek szolgálkává.

Igy nő bennök az önérzet, önbizalom. — Megismerik a rend és tisztaság becsét, mert ők csinálják azt. — Tisztelik és szeretik a munkát, mert eredményének áldását magukon tapasztalják. — Nem fognak unalomról panaszkodni, vidám egészséges arczokról az élet mosolyog reád.

És ha azt mondod nekik: ma nem lehet színházba, bálba menni, mert édes apátok fáradtan jött haza a hivatalból, vagy gazdaságból — nem látsz könnyeket szemeikben, zugolódást ajkukon. — Ők tudják, hogy az a fáradság, tiszteletet, hálát érdemel.

S ha azt mondod: a télire nem lehet új divatu kalapot, köntöst venni s még tán bálba sem mehetünk, mert drága a gabona, kevés a pénz, nincs jövedelem. — Ők érteni fognak téged, panasz helyett melléd állnak a munkában, s nem kell, hogy vidámságukat kölcsönvett pénzzel vagy hitellel ébrezgesd. A munkának ismerete a legnagyobb zsarnoknak: vágyaiknak s uraivá teszi őket.

Igy fejlődnek oda, hogy már 16—20 éves korukban a család legfontosabb, legkomolyabb ügyeinek intézésére is képesek. — Saját dolgaik elvégzéséből pedig becsület-kérdést csinálnak.

Nem lesznek járda-koptatók kávéház hősök, anyámasszony katonái, regényhősnők és mesebeli kiralynék, a kiknek már kalandjaik voltak, édes reményekben és vágyakban csalódtak. — A kik az életnek mézét már megették s nem maradott egyéb hátra számukra az unalom és panasznál, a kik egy kegy mosolyért, vagy zsiros falatért eladják meggyőződéseiket, mert szembe nézni az étellel gyávák.

Ilyenkor aztán sirva látjuk át tévedéseinket, de nagyon keserű tapasztalás árán tudjuk meg, hogy a gyermekek nem játék szerek, nem kirakatba való portékák, nem szeszélyeink és hiúságaink eszközei, hanem a legszentebb vagyon, melyet a gondviseléstől nyertünk: belőlök lesz a férfi és a nő, a kikkel be kell számolnunk az életnek. Jaj nekünk, ha a számadás rozszul üt ki: boldogságra teremtett lényeket tettünk szerencsétlenekké.

Nem azt mondom én ez által, hogy ne adjuk meg gyermekeinknek a sorsukhoz illő társadalmi ügyességeket, a míveltségnek külső formáit; csak azt, hogy ne erre fektessük a fősulyt, mert ez csak külmáz, melyet a sors egyetlen ütése lever róluk; s nem védi őket meg, se hidegtől, se melegtől.

Ha kikerülheti miért dolgozzék? mondja a gazdag, megél a nélkül is. — Azért tanul, hogy az esze után éljen: mondja a szegényebb.

Megtörténhetik. — De azt kérdem én, hányadik ember tud akkora vagyont hagyni gyermekére, hogy azt a féktelen vágy és a munka képtelen igény meg ne eméssze? Nem látjuk-e nem olvassuk-e naponként megdöbbenőleg sokszor, hogy száz-ezeres birtokok felett ütik meg a dobot, s lesz a kényelemhez szokott, s még a széltől is megóvott család földöntutó, s koldusabb a koldusnál. És a mi még ennél is lélekrázóbb: nem olvassuk-e naponként a sikkasztások ezer nemét a társadalom minden osztályában?

Megél az esze után is?! Nagy elbizakodás, nagy tapasztalatlanság.

A tudomány életrevalóság nélkül beválthatlan pénz: e mellett meg lehet halni éhen. Sokszor ismétlődik az életben az az ismeretes adoma, hogy az eminentiakat a secundak huzzák ki a sárból. — Nem a vagyon, nem az ész: az életrevalóság a legbiztosabb capitalis.

Ha már a nevelésnek e két legsarkalatosabb kellékét: a vallásosságot és életrevalóságot elsajátítják a gyermekek a csa-

lában: egészen másodrendű kérdés az minő pályára lépnek.
— A társadalom hasznos tagokat nyer bennök.

Ismerni fogják kötelességeiket; s nem sértik meg az emberi méltóságot soha. — Az életrevaló felebarátok talpkövei a társadalmi és családi jóllétnek, boldogságnak.

PÁLFI KÁROLY.
